

KONGRES IZB ROLNICZYCH

*Izby Rolnicze o przyszłości polskiego sektora
żywnościowego w świetle zawirowań na rynkach
rolnych*

Uwarunkowania ekonomiczne rozwoju sektora rolnego w Polsce

Prof. dr hab. Walenty Poczta

Spała, 10 maja 2022 r.

Rynek

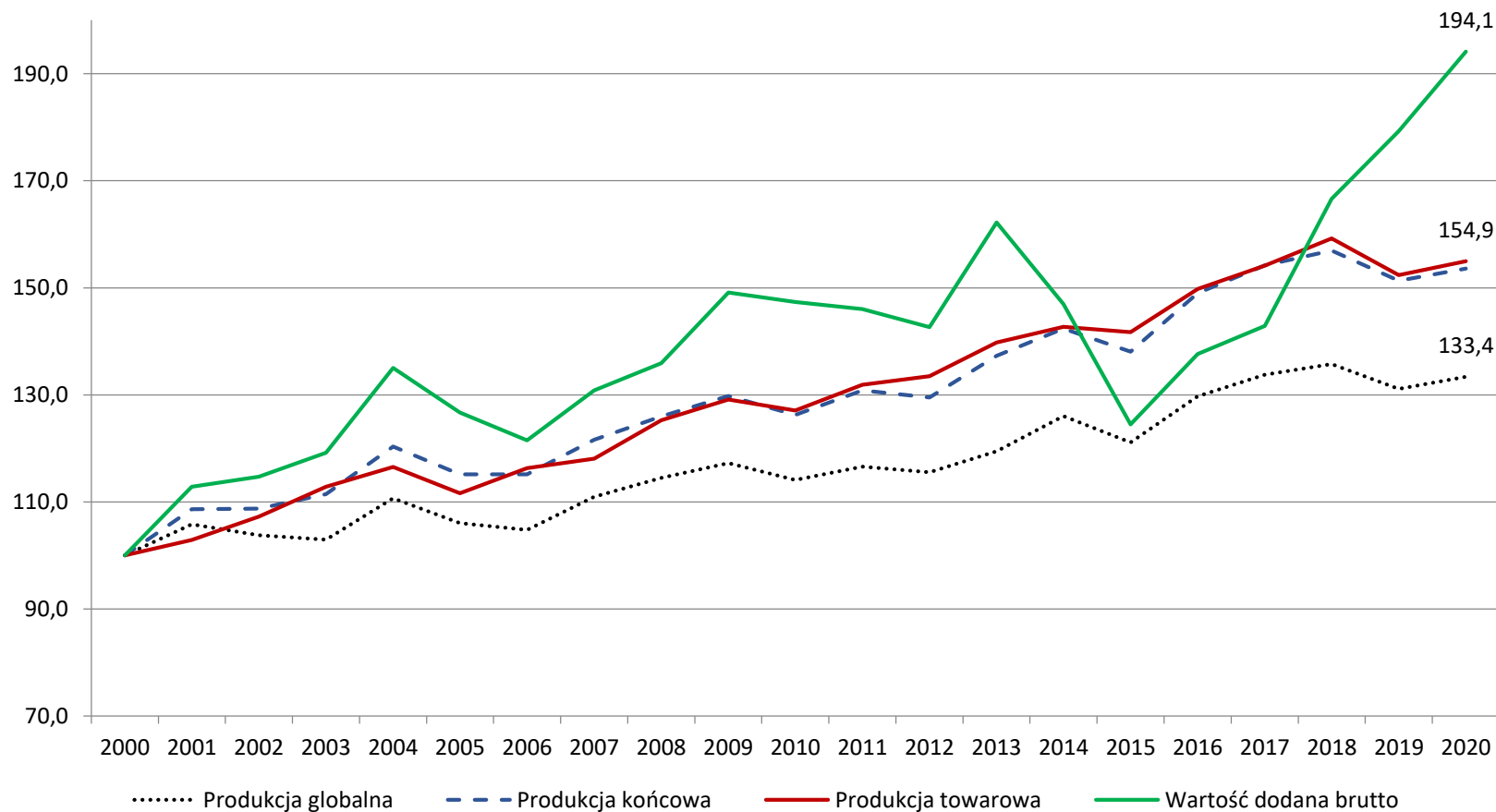
- **Rynek** – miejsce konfrontacji **podaży z popytem**

Ustalenie **ceny** oraz **ilości dóbr**,
które podlegają wymianie rynkowej

- Polski sektor rolno-żywnościowy jest uczestnikiem:
 - Rynku globalnego
 - JRE
 - Rynku wewnętrznego (ryнку krajowego)

Dynamika produkcji i wartości dodanej brutto w rolnictwie polskim w latach 2000-2020 (ceny stałe, 2000=100)

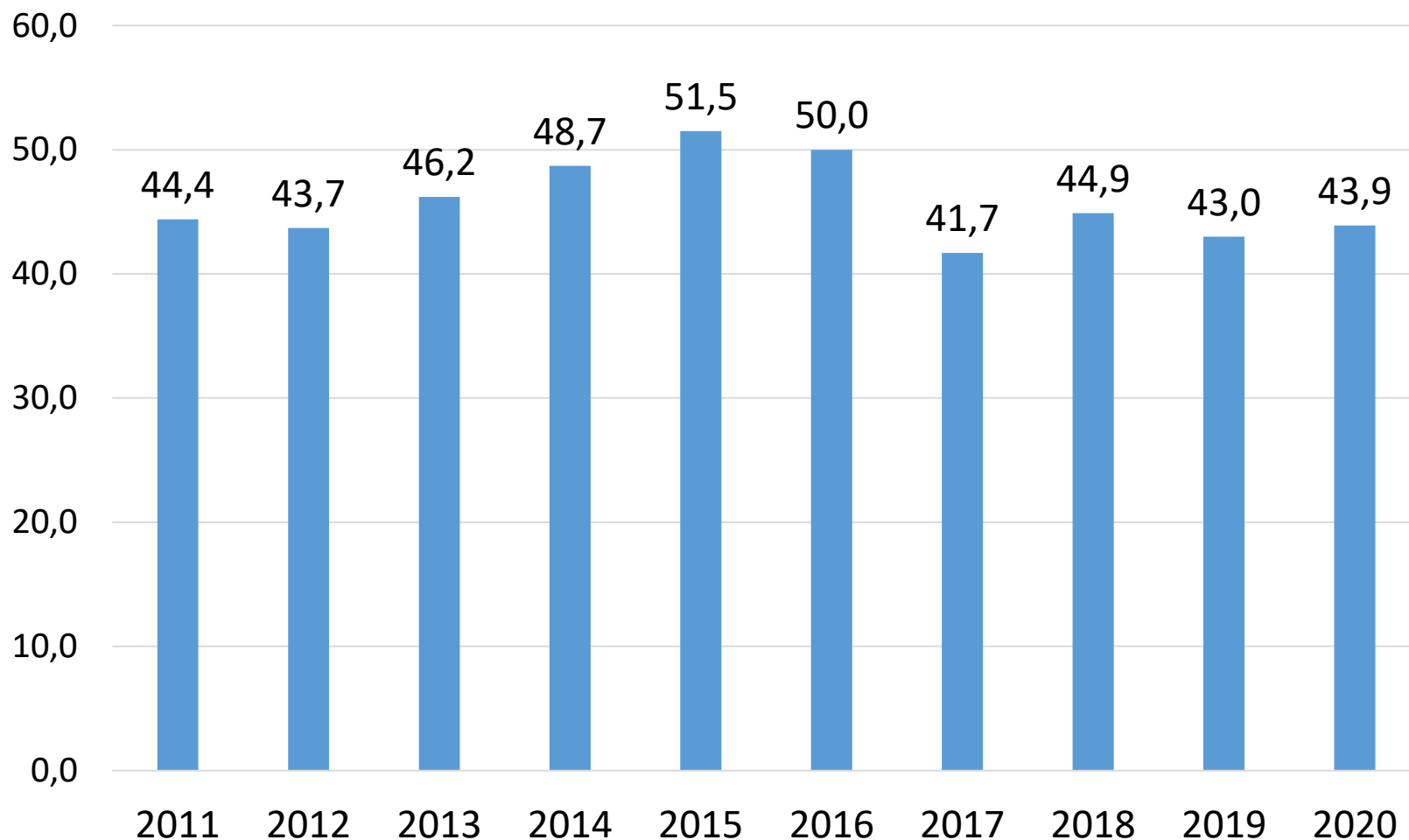
Źródło: Obliczenia i opracowanie własne na podstawie *Rocznik Statystyczny RP* (właściwie roczniki).

Wsparcie strony podaźowej

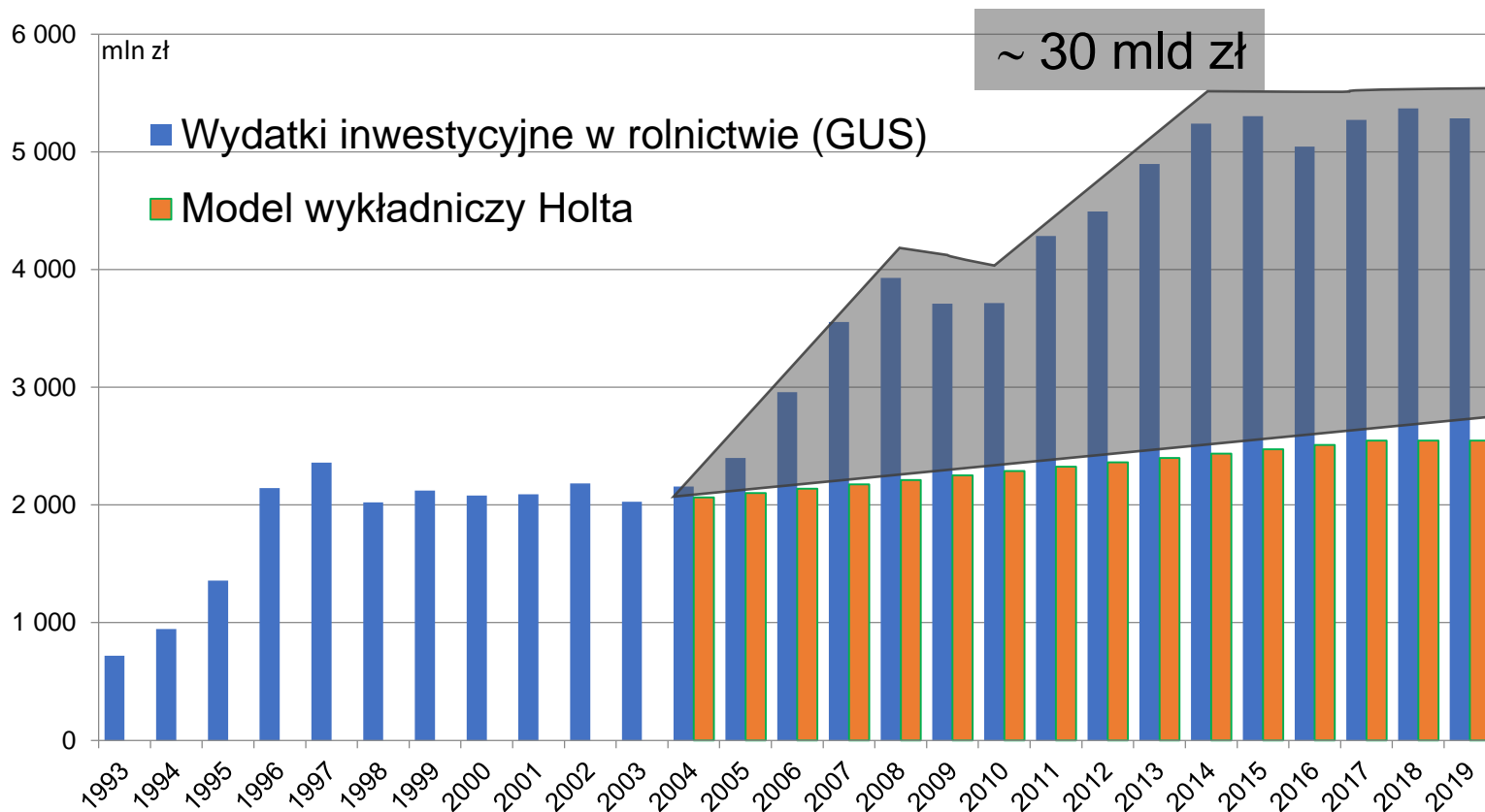
Transfery finansowe budżet UE - Polska (w mld euro) od początku członkostwa Polski w UE (od 2004 r. do grudnia 2021 r.)

Wyszczególnienie	Transfery
I. Transfery z UE do Polski	213,3
w tym:	
1. Polityka Spójności	139,9
2. Wspólna Polityka Rolna, w tym	66,3
- Dopłaty bezpośrednie (ARiMR)	41,4
- Interwencje rynkowe	1,8
- PROW do roku 2013	16,1
- PROW 2014 – 2020	5,8
II. Wpłaty do budżetu UE	69,8
III. Zwroty środków do budżetu UE	0,2
Saldo rozliczeń RP ↔ UE	143,7

Udział środków UE w budżecie rolnym Polski (%)

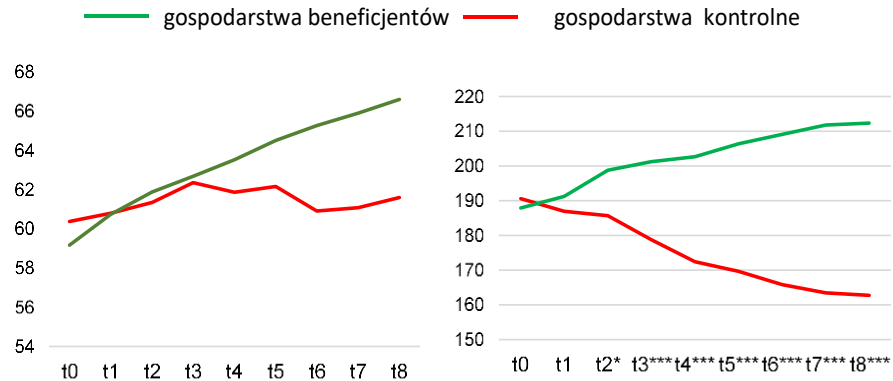

Wpływ środków UE na rozmiar nakładów inwestycyjnych w rolnictwie polskim

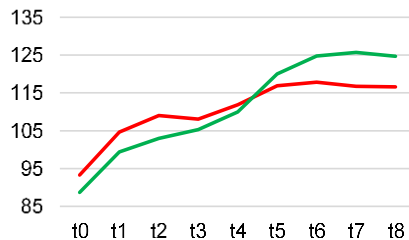

Źródło: Czubak W., materiał UP w Poznaniu.

Efekty proinwestycyjnego wsparcia gospodarstw rolnych środkami WPR

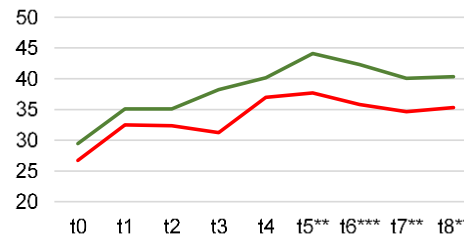

Przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego beneficjentów działań proinwestycyjnych oraz gospodarstwach kontrolnych (ha/gospodarstwo)

Produkcja całkowita w gospodarstwach beneficjentów działań proinwestycyjnych oraz gospodarstwach kontrolnych (tys. euro)

Zasoby kapitału w gospodarstwach beneficjentów działań proinwestycyjnych oraz gospodarstwach kontrolnych (tys. euro/gospodarstwo)

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach beneficjentów działań proinwestycyjnych i kontrolnych (tys. euro)

***, **, *: istotność statystyczna różnicy na poziomie odpowiednio 1%, 5% i 10%; ceny stałe, 2018=100

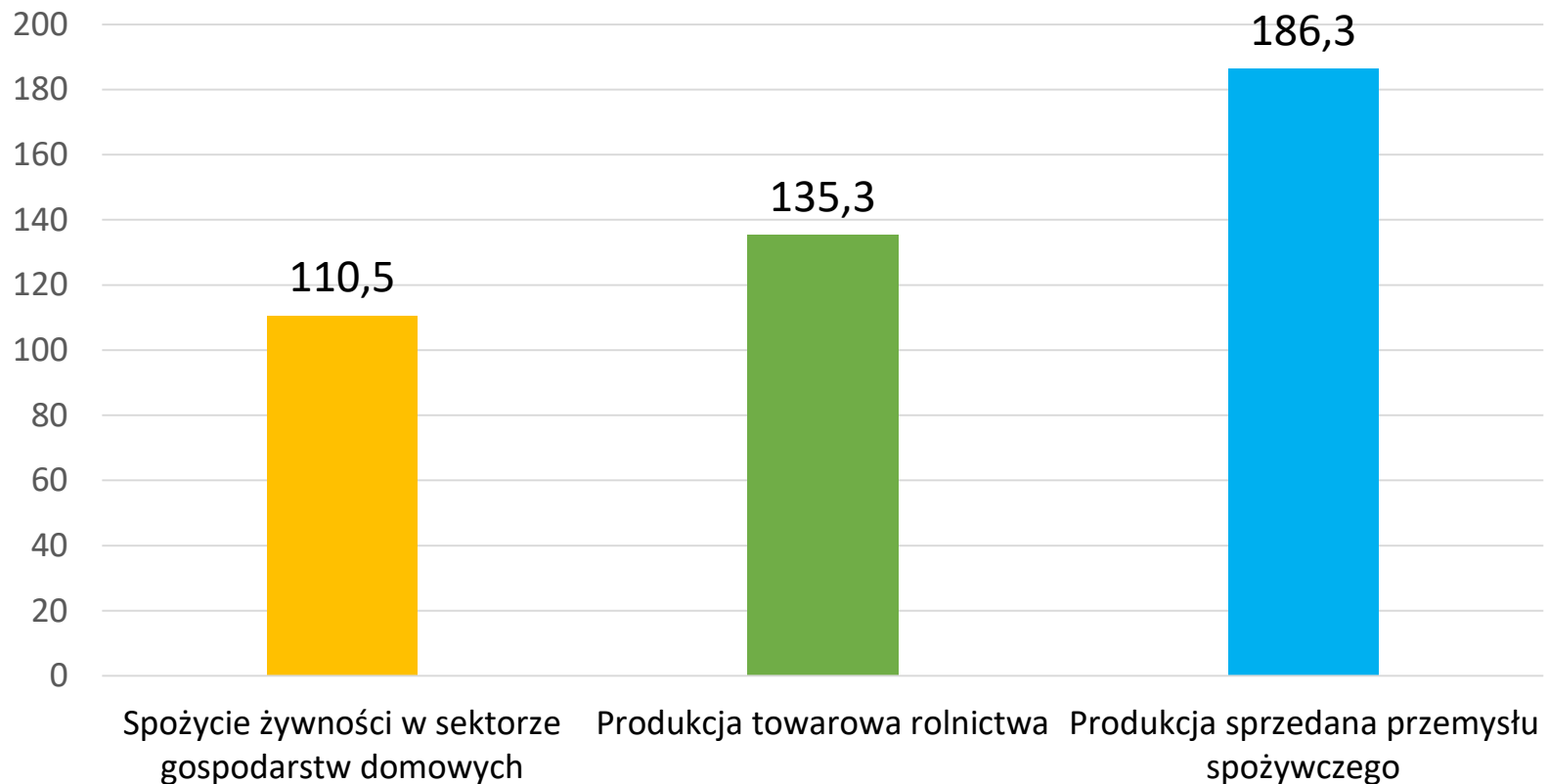
Źródło: Pawłowski (2021); Obliczenia własne autora na podstawie niepublikowanych danych: EU-FADN – DG AGRI; STATA

Wsparcie strony podaźowej

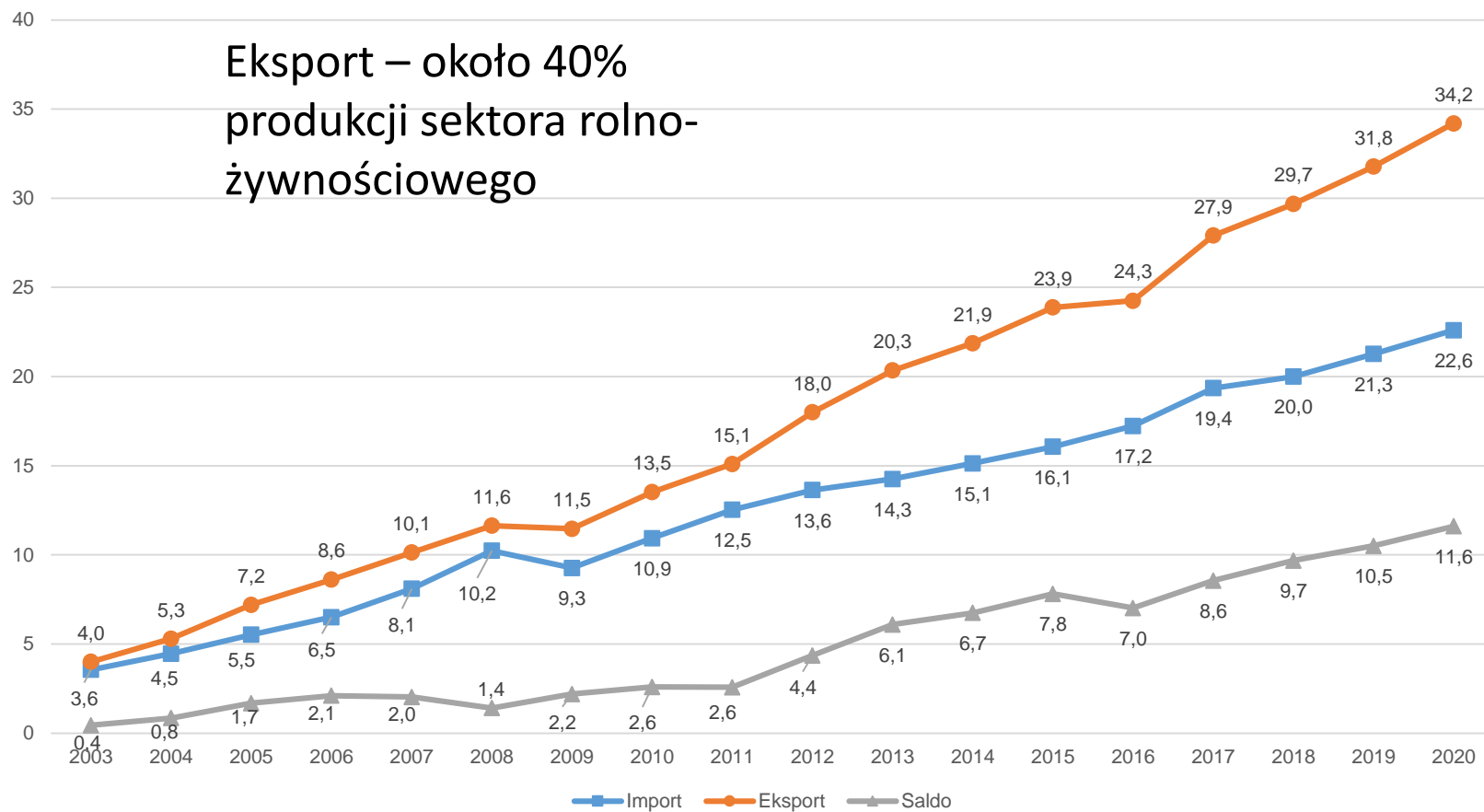
- Rolnictwo, w ujęciu sektorowym, było i jest głównym beneficjentem transferów finansowych z budżetu UE, jednocześnie w największym stopniu jest narażone na uzależnienie od tych transferów;
- Po akcesji, z tytułu WPR do sektora rolnego oraz na cele rozwoju obszarów wiejskich wpłynęło około 350 mld zł;
- Korzyści wynikające z transferów nie mają jednak długo- i średniookresowej gwarancji trwałości, a ich rola będzie miała malejące znaczenie.

Rola popytu dla sektora rolno- żywnościowego

Dynamika spożycia żywności oraz produkcji rolnictwa i przemysłu spożywczego w latach 2005 - 2019 (2005=100) (ceny stałe)

Polski handel zagraniczny produktami rolnospożywczymi w latach 2003-2020 (mld euro)

Źródło: Comext-Eurostat (2022), opracowanie własne.

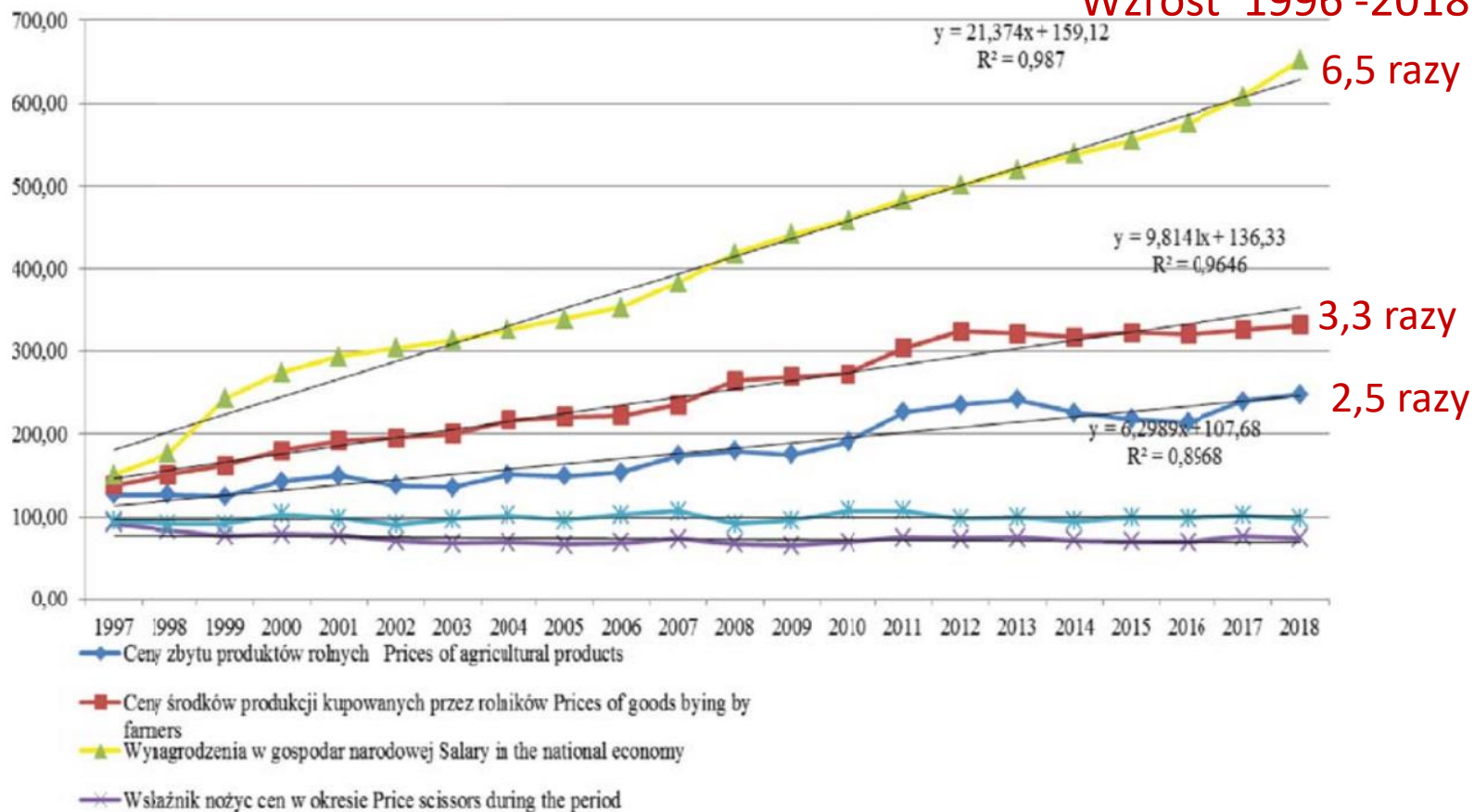
Znaczenie JRE w popycie na produkty rolne

- W perspektywie długofalowej ważniejsze jest uczestnictwo w JRE niż wsparcie środkami WPR;
- Korzyści wynikające z udziału w JRE mają charakter rynkowy i są trwałe;
- Aktualnie prawie 40% produkcji sektora rolno-żywnościowego jest lokowane na rynkach zagranicznych;
- Korzyści wynikające z uczestnictwa w JRE nie zostały wyczerpane i w tym obszarze należy upatrywać dalszych możliwości rozwojowych sektora rolno-żywnościowego.

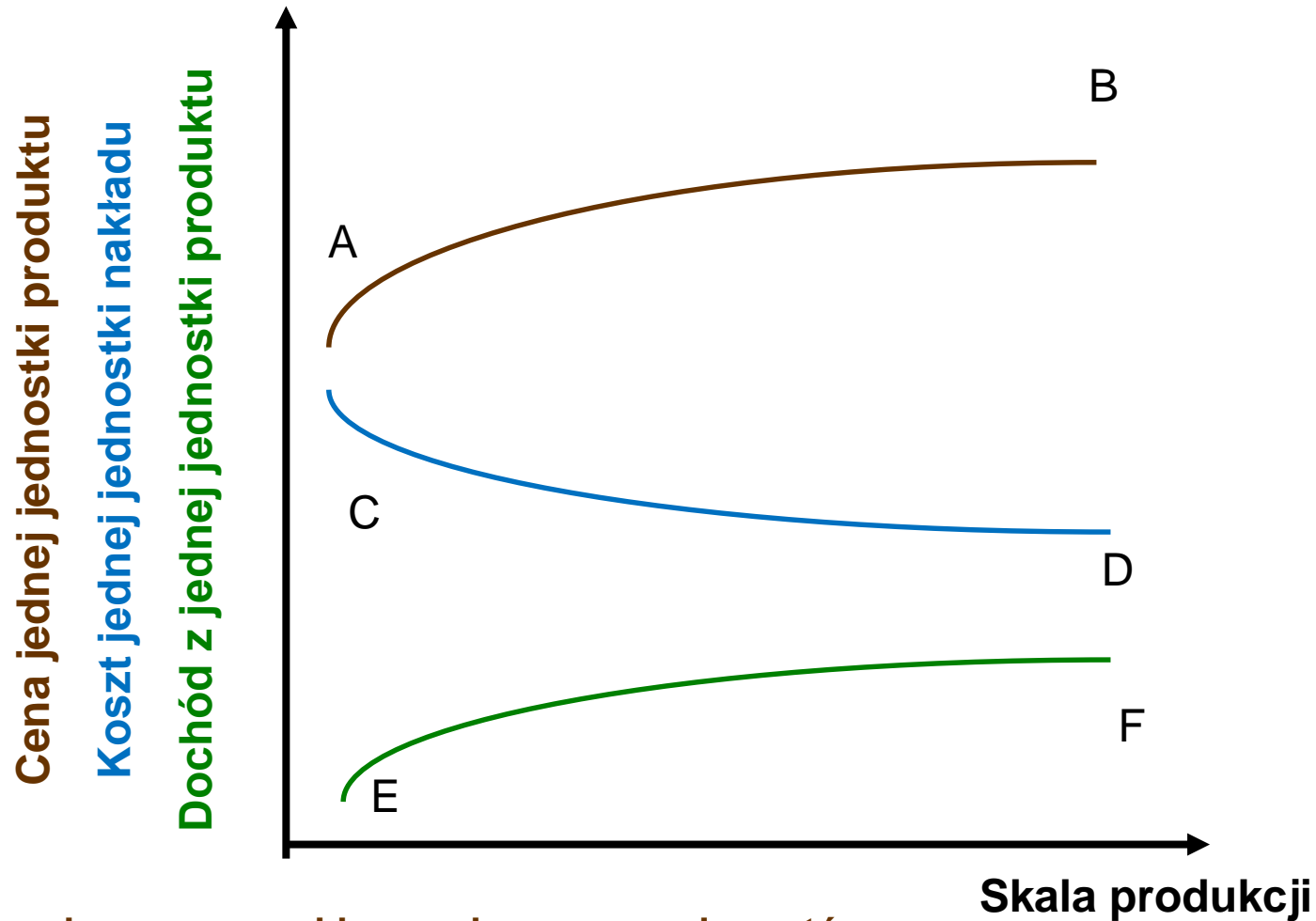
Wyzwania strukturalne

Tendencje w zakresie kształtowania się kosztów pracy w gospodarce narodowej, cen środków produkcji dla rolnictwa i cen zbytu produktów rolnych w latach 1996 -2018

Wzrost 1996 -2018:

Skala produkcji a ceny i dochody

AB – poziom cen uzyskiwanych przez producentów

CD – poziom jednostkowy kosztu produkcji

EF – poziom dochodu z jednej jednostki produktu

Zmiany w strukturze gospodarstw rolnych

Grupy obszarowe UR	2002		2010		2020		różnica (2020-2002)	
	tys.	%	tys.	%	tys.	%	tys.	%
Ogółem	1956,0	100,0	1509,0	100,0	1317,0	100,0	-639	-32,7
1–2 ha	517,0	26,4	301,0	19,9	245,0	18,6	-272	-52,6
2–3	630,0	32,2	213,0	14,1	179,0	13,6	-214	34,0
3–5			276,0	18,3	237,0	18,0		
5–7	427,0	21,8	175,0	11,6	146,0	11,1	-138	32,3
7–10			171,0	11,3	143,0	10,8		
10–15	183,0	9,3	152,0	10,0	131,0	10,0	-52	-28,4
15–20	84,0	4,3	72,0	4,8	65,0	4,9	-19	-22,6
20–30	64,0	3,3	61,0	4,1	62,0	4,7	-2	-3,1
30–50	32,0	1,6	36,0	2,4	44,0	3,3	12	+37,5
50–100	12,0	0,6	17,0	1,1	26,0	2,0	14	+116,7
pow. 100 ha	7,0	0,4	10,0	0,7	13,0	1,0	6	+85,7

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników., GUS Warszawa 2021 r.; Roczniki Statystyczne Rolnictwa, GUS Warszawa 2003-2020; Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r., GUS Warszawa 2017 r.

Zmiany w strukturze użytków rolnych

Grupy obszarowe UR	2002		2010		2020		różnica (2020-2002)	
	tys. ha	%	tys. ha	%	tys. ha	%	tys. ha	%
Ogółem	16 503	100,0	14 860	100,0	14 682	100,0	-1821	11,0
1–2 ha	725	4,4	441	3,0	360	2,5	-365	-50,3
2–3	2 039	12,4	523	3,5	437	3,0	-682	-33,4
3–5			1 077	7,2	920	6,3		
5–7	3 032	18,4	1 036	7,0	859	5,9	-982	-32,4
7–10			1 432	9,6	1 191	8,1		
10–15	2 216	13,3	1 840	12,4	1 591	10,8	-625	-28,2
15–20	1 440	8,7	1 240	8,3	1 117	7,6	-323	-22,4
20–30	1 541	9,3	1 475	9,9	1 488	10,1	-53	-3,4
30–50	1 181	7,2	1 354	9,1	1 672	11,4	491	41,6
50–100	830	5,0	1 165	7,8	1 763	12,0	933	112,4
pow. 100 ha	3 498	21,2	3 259	21,9	3 266	22,2	-232	-6,6

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników., GUS Warszawa 2021 r.; Roczniki Statystyczne Rolnictwa, GUS Warszawa 2003-2020; Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r., GUS Warszawa 2017 r.

Progi wielkości obszarowej wyznaczające przyrost liczby gospodarstw w krajach UE (w ha)^a

Państwo	Próg (ha)	Państwo	Próg (ha)
Węgry	10 - 19,9	Włochy	50 - 99,9
Irlandia	10 - 19,9	Szwecja	100 i więcej
Rumunia	20 - 29,9	Portugalia	100 i więcej
Słowenia	20 - 29,9	Francja	100 i więcej
Polska	30 - 49,9	Niemcy	100 i więcej
Łotwa	50 - 99,9	Hiszpania	100 i więcej
Litwa	50 - 99,9	Belgia	100 i więcej
Holandia	50 - 99,9	Finlandia	100 i więcej
Austria	50 - 99,9	Wielka Brytania	100 i więcej
Estonia	50 - 99,9	Dania	100 i więcej

a – Pominięto Czechy, Słowację i Bułgarię, bowiem w tych krajach około 90% UR znajduje się w gospodarstwach 100 i więcej ha. W Grecji i na Cyprze wyznaczenie progu nie było możliwe, bo nastąpił spadek liczby gospodarstw we wszystkich grupach. Z analizy wyłączono Luksemburg i Maltę oraz Chorwację.

Źródło: Poczta W., Rowiński J. (red.), Struktura polskiego rolnictwa na tle Unii Europejskiej. CeDeWu, Warszawa 2019, obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu

Gospodarstwa w Polsce w zależności od wielkości ekonomicznej (2020 r.) (FADN)

Wyszczególnienie SO	Razem	Bardzo małe	Małe	Średnio-małe	Średnio-duże	Duże	Bardzo duże
		$2 \leq \text{€} < 8$	$8 \leq \text{€} < 25$	$25 \leq \text{€} < 50$	$50 \leq \text{€} < 100$	$100 \leq \text{€} < 500$	$\text{€} \geq 500$
Liczba gospodarstw	749 646	252 501	294 462	108 804	60 118	29 168	4 593
Powierzchnia użytków rolnych (ha)	21,6	7,6	13,1	23,4	39,2	83,4	661,4
Produkcja (tys. zł)	148,0	27,4	62,0	143,2	300,6	809,6	6 210,1
Dopłaty do działalności operacyjnej	30 772	10 578	21 619	38 926	60 597	104 555	675 656
Dochód z gospodarstwa	48 628	7 828	27 148	64 798	128 970	287 831	714 929
Dochód na osobę pełnozatrudnioną rodziny (tys. zł/FWU)	34 052	7 326	20 009	40 617	73 354	155 545	444 502
Inwestycje netto	-4 537	-4 114	-6 118	-8 786	1 513	12 737	-14 701

EZŁ i PS WPR

EZŁ – potencjalne skutki

Wdrożenie pełnej przewidzianej w EZŁ redukcji ochrony roślin (50 proc.) i poziomu nawożenia (20%) bez odpowiedniego przygotowania spowoduje:

- spadek plonów i pogorszenie ich jakości,
- co najmniej kilkunastoprocentowy **spadek produkcji (13%)**,
- podobny **spadek dochodów rolników (11%)**,
- **pogorszenie bezpieczeństwa żywnościowego** w wymiarze fizycznym (mniejsza produkcja rolna) i ekonomicznym (wyższe ceny żywności),
- utratę przewag w handlu zagranicznym żywnością,
- wdrożenie systemu rolnictwa ekologicznego na 25% UR pogłębiłoby spadek produkcji rolnej (*produktywność ziemi w rolnictwie ekologicznym jest kilkukrotnie niższa niż w konwencjonalnym*).

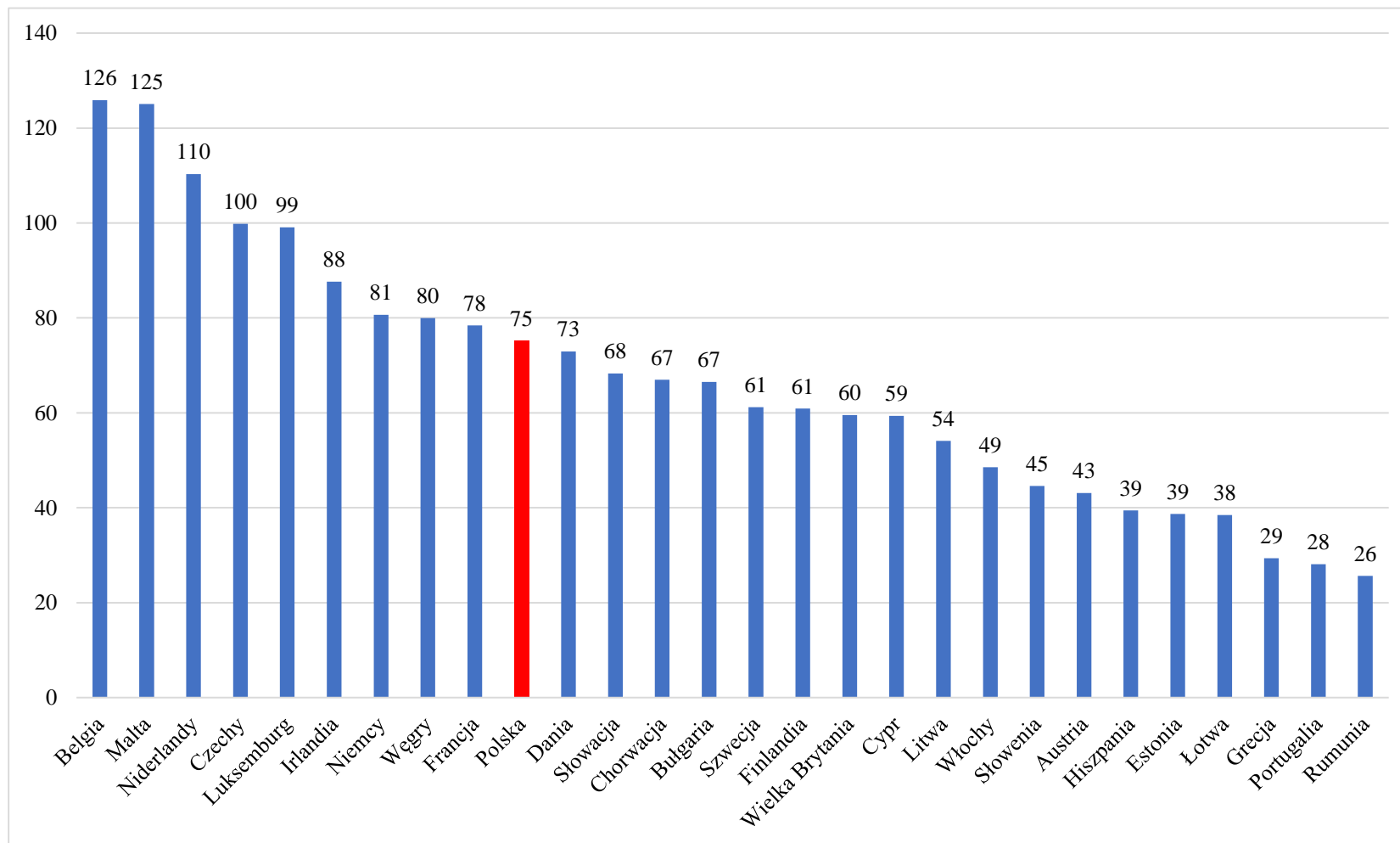
Wyniki analizy zamieszczone w Raporcie [zob. źródło] są prognozą ostrzegawczą a ich głównym celem jest wskazanie koniecznych działań i dostosowań!

EZŁ – potencjalne skutki

Nie znajdują potwierdzenia oczekiwania, że polskie rolnictwo jest „przygotowane” na implementację EZŁ ze względu na strukturę i „rzekomo” niski poziom stosowania chemicznych plonotwórczych środków produkcji:

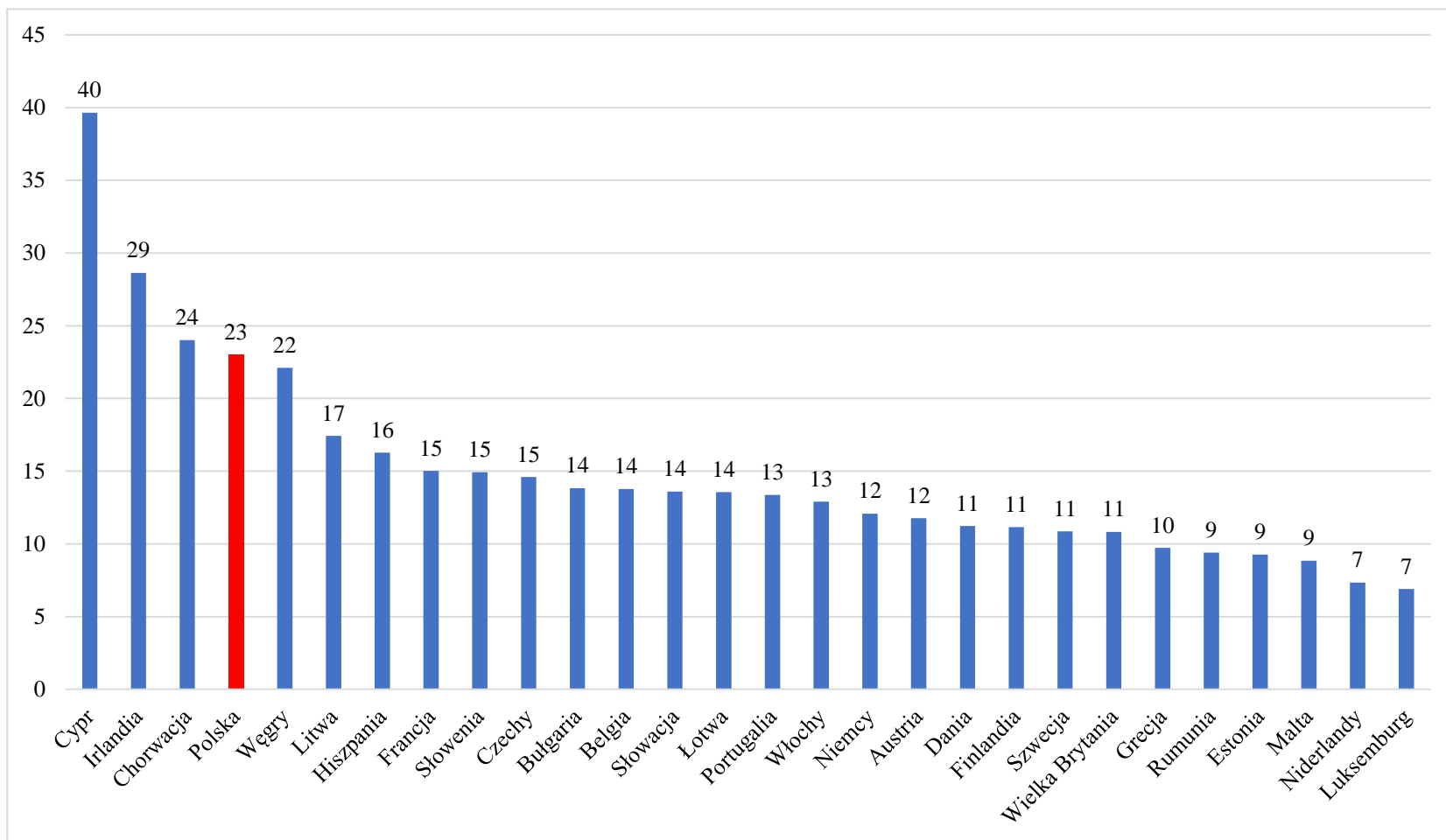
- produktywność gospodarstw rolnych (też pracy i ziemi) w Polsce jest jedną z najniższych w UE,
- niższa niż w krajach Europy Zachodniej jakość gleb oraz krótszy okres wegetacji,
- relatywnie wysoki jest poziom zużycia nawozów mineralnych i środków ochrony roślin,
- konieczność redukcji ich stosowania w polskim rolnictwie może skutkować większym spadkiem produkcji niż w rolnictwie krajów Europy Zachodniej czy Południowej.

Zużycie nawozów N w przeliczeniu na 1 ha UR w 2018 roku (kg/ha UR)

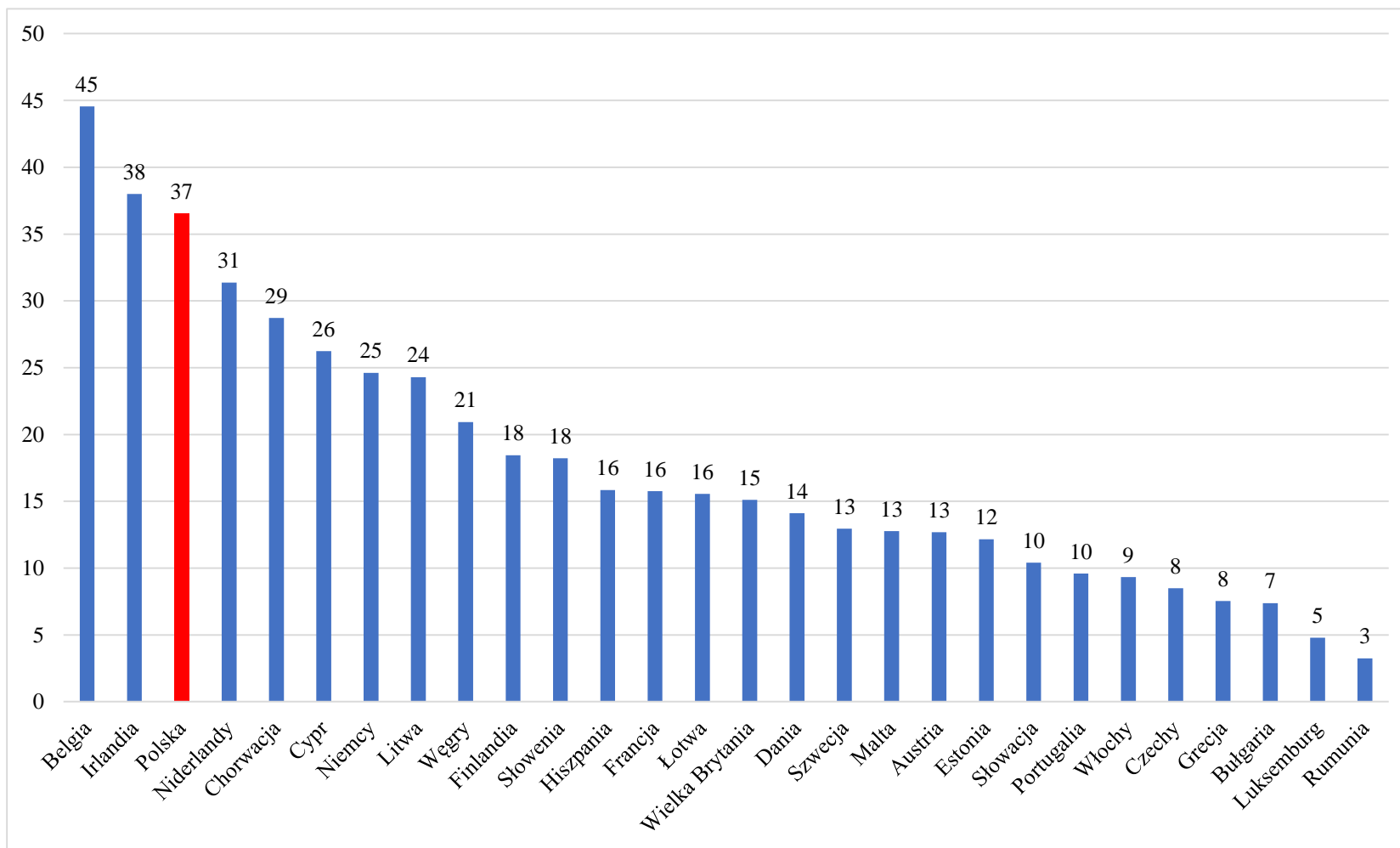
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FAOSTAT

Zużycie nawozów P_2O_5 w przeliczeniu na 1 ha UR w 2018 roku (kg/ha UR)

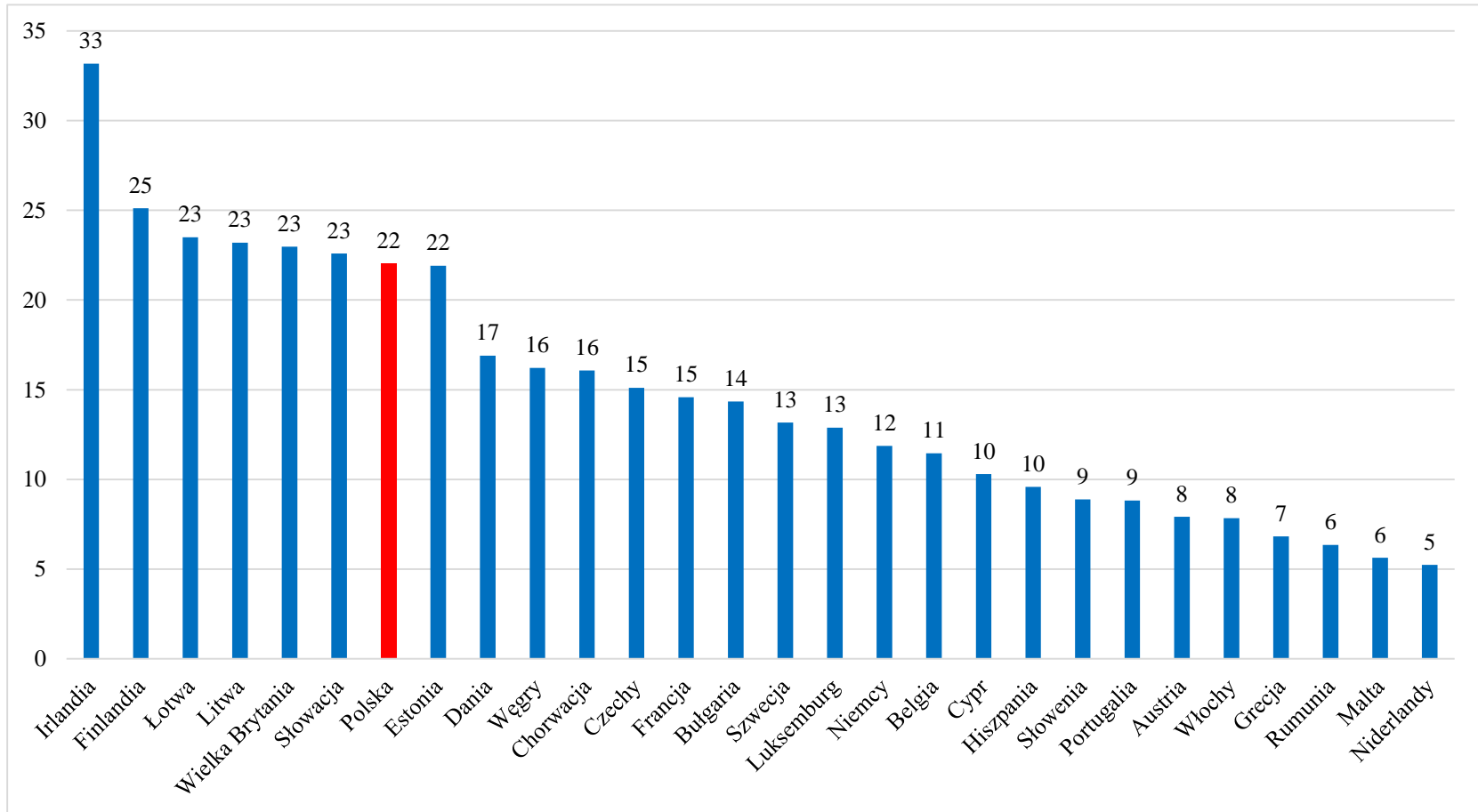
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FAOSTAT

Zużycie nawozów K_2O w przeliczeniu na 1 ha UR w 2018 roku (kg/ha UR)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FAOSTAT

Relacja kosztów ochrony roślin i nawożenia do wartości produkcji roślinnej (wartość produkcji roślinnej = 100)

EZŁ – potencjalne skutki

Relacja kosztów ochrony roślin i nawożenia do wartości produkcji roślinnej wskazuje, że istnieją uzasadnione środowiskowo i ekonomicznie przesłanki do implementacji wielu elementów EZŁ w rolnictwie polskim, tzn. można:

- zachować poziom produkcji a także go zwiększać (aspekt bezpieczeństwa żywnościowego),
- zmniejszyć zużycie chemicznych środków plonotwórczych (aspekt środowiskowy),
- poprawić efektywność techniczną wytwarzania (aspekt ekonomiczny).

➤ **Odpowiedzią na EZŁ muszą być nowoczesne technologie!**

➤ **Inwazja Rosji w Ukrainie stawia wdrożenie EZŁ w nowym świetle:**

- ✓ **podnosi wagę bezpieczeństwa żywnościowego,**
- ✓ **dowodzi konieczności wdrażanie technologii nakładooszczędnych (w tym energooszczędnych).**

EZŁ – potencjalne skutki

- Areal 50 ha UR stanowi granicę, przy której istnieje technologiczne i ekonomiczne uzasadnienie stosowania rozwiązań rolnictwa precyzyjnego.
- Wg PSR 2020 gospodarstw powyżej 50 ha UR w Polsce jest 39 tysięcy (3%), użytkują 5 mln ha UR (35%).
- Wdrożenie zasad rolnictwa precyzyjnego to przeciętnie koszt rzędu 150-300 tys. zł na gospodarstwo.

Szacunek sektorowy: 0,8-1,5 mld zł/rok do 2030 r.

PS WPR - Plan finansowy a możliwości interwencji – II filar (ceny bieżące)

2007-2013 - 17,4 mld euro - **2,5 mld euro/1rok**

2014-2020 - 13,6 mld euro - **1,95 mld euro/rok**

2023-2027 - 7,8 mld euro - **1,55 mld euro/rok**

*Na cele inwestycyjne (modernizacyjne) – **około 50% poziomu z lat 2014-2020***

Interwencje inwestycyjne II Filara WPR 2023-2027

Interwencja	Środki UE (EFRROW) w mln [EUR]	Środki publiczne ogółem w mln [EUR]	Liczba wspieranych gospodarstw
Inwestycje w gospodarstwach rolnych zwiększające konkurencyjność (dotacja)	421,85	767,00	4555
Inwestycje w gospodarstwach rolnych zwiększające konkurencyjność (IF)	33,00	60,00	1330
Inwestycje w gospodarstwach rolnych w zakresie OZE i poprawy efektywności energetycznej	107,25	195,00	3702
Inwestycje przyczyniające się do ochrony środowiska i klimatu	174,82	317,86	7053
Razem	736,92	1339,86	16 640
Wsparcie dla małych gospodarstw	265,10	482,00	15 939

EZŁ – potencjalne skutki

Produkcja mniej emisyjna (w dalszej perspektywie zero emisyjna) **jest pozytywnym wyzwaniem**, ale wymaga m.in:

- Precyzyjnych analiz skutków wdrożenia,
- Przygotowania odpowiedniego instrumentarium politycznego i instytucjonalnego, w tym:
 - ukierunkowania WPR, w tym ukierunkowanego wsparcia finansowego (głównie dla rolnictwa precyzyjnego) oraz wsparcia doradczego i organizacyjnego - kolejne lata przy wsparciu środkami WPR powinny być okresem cyfryzacji rolnictwa,
 - dyskusji z KE nt. tempa i zakresu implementacji EZŁ,
 - rozstrzygnięć dotyczących regulacji handlowych UE z krajami trzecimi (WTO – „uczciwa” konkurencja środowiskowa),
 - uporządkowania ważnych aspektów krajowej polityki rolnej (wsparcie krajowe, gospodarka ziemią, system dzierżaw, system ubezpieczeń i in.),
 - nie pomijania gospodarstw rozwojowych we wsparciu środkami publicznymi, w tym szczególnie we wdrażaniu nowoczesnych technologii,
 - „mapy drogowej” dla gospodarstw które nie podołają wymogom EZŁ (nie podołają wymogom przyszłości).

Wpływ globalnych uwarunkowań politycznych i wojny w Ukrainie na rynki rolne

Wpływ wojny w Ukrainie dla sektora rolno-żywnościowego

- Wymiana handlowa produktami rolno-żywnościowymi w relacjach bilateralnych Polski z Ukrainą, Rosją i z Białorusią;
- Światowe rynki rolne i ich pośredni wpływ na rynek rolno-żywnościowy w Polsce;
- Wymiana handlowa środkami do produkcji rolnej Polski z Ukrainą, Rosją i Białorusią;
- Światowe rynki środków do produkcji rolnej i ich pośredni wpływ na te rynki w Polsce;
- Napływ uchodźców z Ukrainy a krajowy rynek żywnościowy.

Prognoza wzrostu cen środków produkcji

Wskaźniki cen środków do produkcji rolnej

Wyszczególnienie	Rok poprzedni = 100			
	2010	2020	2021	2022*
Materiał siewny	102,9	102,5	106,2	118,7
Nawozy mineralne	89,4	97,5	171,0	290,4
Środki ochrony roślin	100,8	102,0	104,9	137,5
Pasze	100,4	101,4	116,5	141,0
Maszyny i narzędzia rolnicze	101,4	103,8	113,2	120,0
Paliwa	108,8	93,5	128,3	143,4
Smary, energia elektryczna	108,8	93,5	128,3	143,4
Obsługa maszynowa produkcji rolniczej	103,5	103,8	113,2	126,6
Usługi weterynaryjne	101,7	103,1	104,8	126,6
* - prognoza				

Prognoza wzrostu kosztów produkcji rolnej

Produkt	Prognoza wzrostu kosztów produkcji w 2022 roku w stosunku do roku 2021 (%)
Pszenica ozima	57,5
Jęczmień jary	55,4
Buraki cukrowe	51,5
Rzepak ozimy	61,0
Krowy mleczne	23,2
Żywiec wołowy	20,5
Żywiec wieprzowy	30,7

Szacunek IERiGŻ-PIB wskazuje, że w przypadku produkcji roślinnej przy prognozowanym wzroście kosztów produkcji dla utrzymania dochodów rolników ceny produktów roślinnych musiałyby wzrosnąć o 33%.

Uwagi końcowe

- WPR (transfery i udział w JRE) w pierwszych dwóch dekadach XXI w pełni przyczyniła się do rozwoju rolnictwa polskiego, w tym jego nowoczesnej technizacji.
- PS WPR 2023-2027 koncentruje się przede wszystkim na problemach bieżących.
- Istnieje pilna potrzeba odpowiedzi na wyzwania przyszłości (bezpieczeństwo żywnościowe, kondycja ekonomiczna i żywotność rolnictwa, problemy środowiskowe).
- Polityka rolna (WPR i krajowa) powinna sprzyjać przekształcaniu sektora prowadzącym do jego nowoczesnego rozwoju.
- Kolejne lata przy wsparciu środkami WPR powinny być okresem cyfryzacji rolnictwa.
- Nowoczesna transformacja rolnictwa uwzględniająca wymogi środowiskowe będzie warunkiem sukcesu polskiego sektora rolno-żywnościowego na JRE i rynku globalnym.
- Tylko sukces rynkowy będzie gwarantem stabilnych, parytetowych dochodów rolnictwa.

Dziękuję